

Berg, A.B. van den, C.A.W. Bosman, AVIFAUNA VAN NEDERLAND DEEL 1, GMB Uitgeverij, Haarlem 2001, ISBN 90-74345-13-1. Prijs ong. Euro 40.

Bijlsma, R.G., F. Hustings, C.J. Camphuysen, AVIFAUNA VAN NEDERLAND 2, GMB Uitgeverij, Haarlem 2001, ISBN 90-74345-21-1. Prijs ong. Euro 40.

Het recent uitgekomen deel 2 van de *Avifauna van Nederland* vormt samen met deel 1 een tweeluik dat de vogelwereld in Nederland van de 20^e eeuw beschrijft. Op de achterkant staan de namen van de verenigingen die de boeken hebben uitgegeven (SOVON, NOU, KNNV en DBA) plus de GMB uitgeverij. Het eerste deel, dat de zeldzame vogels beschrijft, is echter zonder meer een DBA boek (herkenbaar aan het Ross' Meeuw logo op de voorzijde). Het tweede deel, over de algemene vogels, is vooral een SOVON uitgave (zwaluw logo). Naar beide boeken is lang uitgezien, temeer daar een vorige

Avifauna van Nederland meer dan 30 jaren geleden verscheen, om precies te zijn in 1970. De broedvogel- en trekvogelatlassen van SOVON zijn in feite de enige andere uitgaven geweest die in de tussenjaren een landelijk overzicht gaven over aantallen en verspreiding van broedvogels en doortrekkers. Omdat beide delen in de nabije toekomst als naslagwerk zullen fungeren, is een bespreking op zijn plaats.

Deel 1 heeft, evenals deel 2, een hele mooie layout, en geeft op een snelle en prettige manier de gewenste informatie ('hoeveel', 'waar' en 'wanneer'). De samenstellers van deel 1, Arnoud van den Berg en Cecilia Bosman, hebben het relatief gemakkelijker gehad dan de samenstellers van deel 2 om een goed boek te schrijven vanwege het vele voorwerk dat is verricht door het CDNA, de beoordelingscommissie van zeldzame waarnemingen. De jaarverslagen staan of stonden jaarlijks in *Dutch Birding* en *Limosa*. Geleerde staafdiagrammen geven duidelijk weer wanneer vogels waargenomen zijn. Bij sommige soorten, waarvan tientallen waarnemingen zijn verzameld, is dit per decade (tien dagen) gedaan. Voor bijvoorbeeld Zwarte Ibis is hieruit te zien dat de piek in eind oktober/ begin november ligt en voor Roodmus van eind mei tot en met half juni. Bij het verder doorbladeren valt op dat een groot deel van alle zeldzame vogels slechts één tot enkele keren is gezien. Desondanks zijn vrijwel overal waarnemingsdiagrammen bijgevoegd. Dit is echter niet overal consequent gedaan; er staat bijvoorbeeld geen staafdiagram bij de Bronskopeend (drie waarnemingen) maar wel bij de Kleine Topper (twee waarnemingen!). Maar staafdiagrammen met minder dan vijf waarnemingen zijn tamelijk onzinnig, dus wat maakt het uit.

Wat er aan waarnemingen in deel 1 staat is ongetwijfeld in eerdere instantie kritisch beoordeeld. Dit heeft als gevolg gehad dat vele oude waarnemingen uit het overzicht van 1970 geschrapt zijn. Alle zes oude waarnemingen van de Grijskopspecht zijn bijvoorbeeld niet meer terug te vinden in het nieuwe boek, inclusief de Harense Grijskopspecht uit 1960, die door drie waarnemers werd gezien. Hoewel volgens mij niet aan deze waarnemers hoeft te worden getwijfeld, ontbrak kennelijk iets aan de beschrijving. Dus werd hij afgevoerd. Hier komen we op het fundamentele thema: was het er één of niet. Hiervoor zijn al jaren commissies, zoals in

Nederland het CDNA, wat een goede zaak is. Kan het in de toekomst nog wat beter? Het zou goed zijn als meer twijfelgevallen door (internationale) experts zouden worden beoordeeld, want zo gaat het er in de wetenschap ook aan toe. Artikelen die worden aangeboden aan wetenschappelijk tijdschriften, worden door de redactie altijd naar twee of drie experts gestuurd. Vooral op grond van hun expertise wordt dan een afweging gemaakt. Dat zou het CDNA ook wat vaker moeten doen met waarnemingen die zij in eerste instantie niet kan of wil accepteren.

De foto's zijn zorgvuldig uitgezocht, en hebben een hoge gemiddelde kwaliteit. Van sommige soorten is het maken van een mooi plaatje soms niet zo moeilijk (ruiters; Kleine Burgemeester); maar het fotograferen van het kleine grut in de dekking is vaak moeilijker. Daarom zijn de afbeeldingen van onder andere Raddes Boszanger en Kleine Spotvogel opvallend mooi. Ook in deel 2 staan mooie plaatjes, maar ook tamelijk matige of overbodige opnames, bijvoorbeeld die van Dwergganzen (in deel 1 staat al een veel betere opname). De sombere foto van de Zwarte Kraai op het hoofdgebouw van de Vrije Universiteit in Amsterdam is ongetwijfeld genomen tijdens het lange wachten op de Rotskruiper die daar destijds verbleef. In beide delen staan foto's uit Groningen; in het tweede deel zijn er opvallend veel afkomstig van Hans Hut.

Deel 2 behandelt de gewone soorten van Nederland. Er is geput uit alles wat voorhanden was en het beste daarvan wordt overzichtelijk in kaartjes en tabellen gepresenteerd. Uiteraard putten de samenstellers voornamelijk uit de systematische tellingen van SOVON en diverse vogelwerkgroepen, zoals de groep die in Breda trektellingen houdt. Sommige van deze landelijke tellingen worden per gebied gehouden (watervogels en ganzen) en andere per 5x5 kilometerhok. Dit geeft soms enige verwarring bij de presentatie. Bij de Temmincks Strandloper zijn de gegevens gepresenteerd die per plek zijn verzameld (uit het Bijzondere Soorten Project). Hier springen uiteraard de

Eemshaven en de Lauwersmeer er als beste gebieden voor Groningen uit. Slaan we de bladzijde om dan zien we bij de Paarse Strandloper ook een kaartje met stippen. Er staat een vette stip bij Noordpolderzijl, die eigenlijk bij de Eemshaven had moeten staan. De Paarse Strandloper wordt echter niet meegenomen bij de bijzondere soorten en aantallen zijn via wadvogeltellingen verzameld. Bij dergelijke 'wadvogels' wordt de Noordkust meestal als één telgebied gerekend (zie ook bijvoorbeeld de Smient), dus vandaar die ene stip op Noordpolderzijl.

Er staat een geweldige hoeveelheid aan informatie in deel 2, over veranderingen in aantallen en doortrekpatronen en dergelijke. Zo lezen we bijvoorbeeld over de verschuiving van de Regenwulp richting het wad. In de jaren zeventig pleisterden nog duizenden Regenwulpen in Drenthe en sliepen er in heidevennen en plassen. Dit is verleden tijd, zoals ook in Groningen is waar te nemen. Zo rond 1-10 mei was het 20 jaren geleden rond de stad Groningen dagelijks vaste prik om 's avonds tientallen trekkende Regenwulpen richting noord te horen, nu is dit verleden tijd.

De meeste vogels zijn goed beschreven, maar er blijven lacunes bij vrij schaarse maar ook bij sommige algemene soorten. Zo blijkt uit recente intensieve trektellingen bij de Eemshaven dat de Grote Gele Kwikstaart behalve een piek in de tweede helft van maart ook nog een kleine piek in mei heeft. Maar zoiets valt pas op na een paar honderd waarnemingen, en hierover staat nog niets in de *Avifauna*. Bij het bewerken van de vogels van Texel viel het overigens Dijksen ook al op dat er een piekje in mei was, maar dat kon ook toeval zijn omdat het op Texel maar om weinig waarnemingen ging. Overtrekkende vogels zijn in het algemeen nog wel goed te registreren, maar moeilijker word het als je afhankelijk bent van grondwaarnemingen. Aan een beschrijving van de doortrek van de Winterkoning hebben de auteurs zich niet gewaagd. Kennelijk vonden ze de beschikbare gegevens te summier. Bovendien, het is een vogel die in vrijwel elk bosje broedt, dus wat is een trekker? In dit verband wil ik nog eens wijzen op het unieke van de Groninger noordkust en de buitenste singels van de Eemshaven. Wat daar aan trekvogels verblijft zit er zelden langer dan een dag en geeft een hele goede afspiegeling van pure trek, dus ook van de Winterkoning. De *Avifauna van Nederland* presenteert een mooi

diagram van 277 waargenomen Vuurgoudhanen op Texel. Dit geeft zonder meer een goede weergave van het verblijf, maar niet van de werkelijke trekpiek. De tweede decade van oktober springt er namelijk enorm uit, maar als we kijken naar Vuurgoudhanen op het Eemshaventerrein en langs de noordkust dan ligt de piek beduidend eerder, wanneer we alle waarnemingen uit de dorpen (Uithuizen en dergelijke) niet meetellen. Uit 79 zelf opgescharrelde en opgeschoonde waarnemingen komt naar voren dat de maximumpiek in de periode half september tot begin oktober valt, en dat de eerste vogels al eind augustus arriveren.

Ook zijn er kleine hiaten in de gepresenteerde gegevens. Bijvoorbeeld: waarom geen voorjaartrekdiagram bij veel soorten, zoals Roodborst, waar wel een najaartrekdiagram staat. Maar wellicht was het boek met nog meer informatie te dik geworden. De hand van eerste auteur Rob Bijlsma is op veel plaatsen goed merkbaar. Zijn eigen inbreng is nuttig bij soorten waar relatief weinig over wordt opgeschreven (zie details over Winterkoningen in de winter). Toch kunnen we hier en daar een vraagtekentje plaatsen, zoals bij zijn claim van nachttrek van Dwergsterns over de Zuidwest-Veluwe, lang geleden gepubliceerd, maar hier weer aangehaald. Zoiets zou eens door anderen bevestigd moeten worden. Bovendien, het spul moet ergens vandaan komen; bijvoorbeeld 's avonds over Groningen. Ik heb vaak 's avonds en 's nachts buiten gestaan om te luisteren wat er over de stad e.o. langskomt. Ik kom tot bijvoorbeeld 6x Rotganzen (nooit overdag overigens!), een Brilduiker (vleugelgeluid!) en 1x een Grote Stern, om 4 uur 's nachts. Uiteraard hoor je veel gewoon spul (Oeverloper, Witgatje, Bosruiter, Wintertaling, Kok- en Stormmeeuw) maar nooit een spoor van iets dat op een Dwergstern lijkt, laat staan een serie van waarnemingen.

Ondanks deze detailkritiek staat de meeste informatie als een huis en kunnen de twee boekdelen nog jaren mee, als een overzichtelijke landelijke *Avifauna*. (van deel

1 is er inmiddels al een tweede druk). We kunnen voorlopig alleen nog volkomen nieuwe en nuttige informatie verwachten van het zeer binnenkort uit te komen trekvogelboek. De rest zal een update worden van het bestaande, zoals de nieuwe broedvogelatlas (hoeveel hokken zullen Patrijs, Grutto en Spotvogel nog innemen?) of een nieuw boek met terugmeldingen van ringen. En misschien komt er nog eens een dikkere *Avifauna van Nederland* met meer statistisch materiaal, naar het voorbeeld van sommige Duitse regionale Avifauna's waar letterlijk alles in staat.

Egbert Boekema